

perspektyvy. M.: Lohos. [in Russian]. **6. Kremen V.** (2015). Problemy yakosti ukrainskoi osvity v konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh zmin. Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. №1. S.8-15. [in Russian]. **7. Melnyk L.** (2005). Ekonomyka y ynformatsyia: ekonomyka ynformatsyy y ynformatsyia v ekonomyke: Entsyklopedycheskyi slovar. Sumy: YTD «Unyversytetskaia knyha». [in Ukrainian]. **8. Mochernyi S.** (2002). Ekonomichna entsyklopediia: u trokh tomakh (Tom 3). K.: Akademiia. [in Ukrainian]. **9. Patora R., Semiv L., Mochernyi S.** (2002). Rynok osvity: ekonomichna entsyklopediia [u trokh tomakh] (T.3). K.: Akademiia. [in Ukrainian]. **10. Pakhomova N., Kryvenko S.** (2019). Funktsionuvannia merezhi inkluzyvno-resursnykh tsentriv v Poltavskii oblasti: stan ta perspektyvy, Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia «Stanovlennia osobystosti dytyny v umovakh suchasnoho rozvytku suspilstva: sotsialno-pedahohichnyi, korektsiinyi i medychnyi aspekty» 14-15 travnia 2019 r. Poltava, PNPУ imeni V. Korolenka. S.22-26. [in Ukrainian]. **11. Smolova A., Soldatova H.** (2006). Sotsyalna kompetentnost klasnoho rukovodytelia: rezhysura sovместnykh deistvyi. M.: Sens [in Ukrainian]. **12. Toffler Э.** (1999). Tretia volna. M.: AST. [in Russian]. **13. UNESCO Publishing, ITMO University** (2017). Doklad Yunesko Po Nauke. 2015 Na puty k 2030 hodу. UNESCO Publishing, 2017, 794 s. [in Russian]. Retrieved from URL: <http://typo38.unesco.org/ru/unesco-home/unesco-themes/html>. **14. Sheremet M.** (2019). Khrestomatiiа z lohopedi. K.: KNT [in Ukrainian].

Авторський внесок: Пахомова Н.Г. – 50%, Губарь О.Г. – 50%.
Дата відправлення статті 22.02.2020 р.

УДК 371.212.51:371.7

DOI 10.32626/2413-2578.2020-16.220-229

Л.О. Прядко

Lubovpryadko77@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7168-4601>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Відомості про автора: Прядко Любов Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна. У колі наукових інтересів: реалізація інклюзивної освіти в Україні, диференційований підхід, шляхи реалізації індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами,

створення дидактичного середовища в інклюзивному навчальному закладі.
E-mail: Lubovpryadko77@ukr.net

Contact: L. Pryadko, Ph.D., assistant professor of Department of Vocational Education and Management of Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy, Ukraine. In terms of research: an implementation of inclusive education in Ukraine, a differentiated approach, the ways of implementing an individual training of children with the special educational needs, the creation of didactic environment in an inclusive school.
E-mail: Lubovpryadko77@ukr.net

Відомості про наявність друкованих статей: 1. **Прядко Л.О.** Шляхи забезпечення індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчального закладу / Л.О. Прядко / Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А.А. Сбруєва. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. С.246-274. 2. **Прядко Л.О.** Особливості індивідуалізації навчання в інклюзивному навчальному закладі / Л.О. Прядко / Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 7, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2016. Т.2. С.144-152. 3. **Прядко Л.О.** Аспекти реалізації індивідуалізації навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої освіти / Л.О. Прядко / Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13, у 2 т. / за ред. В.М. Синьова, О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006., 2019 Т.2. С.210-219.

Прядко Л.О. Особливості реалізації педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу загальної середньої освіти. У статті представлено та розкрито особливості здійснення педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти, зокрема, визначено основні принципи, вимоги та умови здійснення педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. Педагогічну підтримку представлено як діяльність професійних педагогів з надання превентивної та оперативної допомоги дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним і психічним здоров'ям, спілкуванням, з успішним просуванням у навчанні і, нарешті, з життєвим і професійним самовизначенням. Звернено увагу на те, що здійснювати педагогічну підтримку може вчитель, який має необхідні знання, володіє відповідними особистісними якостями, які притягують до нього учнів. Автор визначає основні питання педагогічної підтримки серед педагогів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем педагогічної підтримки та результатів власного

дослідження визначено вимоги до здійснення педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: педагогічна підтримка, умови, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, навчальні уміння, заклад загальної середньої освіти.

Прядко Л.А. Особенности реализации педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в условиях учреждения общего среднего образования. В статье представлены и раскрыты особенности осуществления педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями в заведении общего среднего образования. В частности, определены основные принципы, требования и условия осуществления педагогической поддержки детей особыми образовательными потребностями. Педагогическую поддержку представлено как деятельность профессиональных педагогов по оказанию превентивной и оперативной помощи детям в решении их индивидуальных проблем, связанных с физическим и психическим здоровьем, общением, с успешным продвижением в обучении и, наконец, с жизненным и профессиональным самоопределением. Обращено внимание на то, что осуществлять педагогическую поддержку может учитель, который обладает необходимыми знаниями, обладает соответствующими личностными качествами, которые притягивают к нему учеников. Автор определяет основные вопросы педагогической поддержки среди педагогов. На основе анализа психолого-педагогической литературы по проблемам педагогической поддержки и результатов собственного исследования определены требования к осуществлению педагогической поддержки детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, условия, инклюзивное образование, дети с особыми образовательными потребностями, учебные умения, заведение общего среднего образования.

Pryadko L. Implementation features pedagogical support of children with special educational needs in the conditions of general secondary education. The article presents and reveals the peculiarities of pedagogical support of children with special educational needs in the institution of general secondary education, in particular, defines the basic principles, requirements and conditions of pedagogical support for teachers. Pedagogical support is presented as the activity of professional educators in providing preventive and prompt help to children in solving their individual problems related to physical and mental health, communication, successful promotion in learning and, finally, life and professional self-determination. Attention is drawn to the fact, that a teacher, who has the necessary knowledge, possesses the appropriate personal qualities that attract students to him can provide pedagogical support. It is noted that in today's fast-paced world, both children and educators need support. As the realities of life testify, today the prevalence of various forms of borderline psychological pathology and

psychosomatic disorders is prevalent among modern educators; often teachers are in a situation of “pedagogical confusion”; a sharp stratification of education recipients by the level of material support and dominant intrinsic family values. Such circumstances lead to the didactogeny of teachers, as a result of conflicts in professional and pedagogical activity, and lead to a disruption of communication between the teachers themselves. The author identifies the main issues of pedagogical support among teachers: behavioral disorders, because they permeate the educational process in the classroom, group; work with children with autism spectrum disorders; work with non-speaking children; lack of motivation in the lesson; lack of focus during classes; organization of children’s activities during the lesson with different nosologies. Studying the problem of the child, family, causation will help to study the child in all its relations. Based on the analysis of the psychological and pedagogical literature on the problems of pedagogical support and the results of own research, it is possible to determine the following requirements for the implementation of pedagogical support for teachers.

Key words: the pedagogical support, the conditions, an inclusive education, the children with special educational needs.

Постановка проблеми. Кожна людина потребує гармонійного навколишнього середовища, яке б не ставило її у незручне положення і задовольняло її внутрішні запити. Потрапляння людини в неадекватне для неї середовище може провокувати неврози, спалахи агресії, аутоагресії. Ці прояви характерні як для дорослих, так і для дітей. Потрапляння дитини з особливими освітніми потребами у непристосоване для неї середовище може провокувати різноманітні розлади. Немає ніяких сумнівів, що зараз, як ніколи, актуальною є педагогічна підтримка. Адже ми у відповіді за тих, хто буде жити далі, та створювати майбутнє планети.

Педагогічна підтримка дітей з особливими освітніми потребами має відбуватись у відповідності з їх актуальними потребами та висновком інклюзивно-ресурсного центру. З урахуванням психофізіологічних особливостей розробляються індивідуальні програми розвитку, які і регулюють навчальне навантаження, особливості засвоєння навчальних програм.

Сьогодні серед педагогів закладів загальної середньої освіти гостро стоїть проблема відсутності належної підготовки до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. Це виявляється у наявності у педагогів психологічних бар’єрів та професійних стереотипів.

Особливу роль у процесі навчання відіграють стосунки між педагогами та батьками. З одного боку, батьки краще знають власних дітей, а з іншого, висувають завищені вимоги до власних дітей, не враховують конкретну клінічну ситуацію розвитку дитини. Налагоджена співпраця педагогів та батьків дітей допоможе розглянути ситуацію з обох

сторін, і, відповідно, дозволить дорослим зрозуміти індивідуальні особливості дитини, виявити їх здібності і сформувавши правильні життєві перспективи.

Діапазон особливих освітніх потреб дітей надзвичайно широкий: від мінімальних до незворотних порушень центральної нервової системи. Згортання закладів спеціальної освіти висуває нові запити щодо створення гармонійного освітнього середовища для дітей в умовах загальної освіти. Сьогодні як ніколи є актуальним питання педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз літературних джерел питанням підтримки займалось багато дослідників від відомих філософів до видатних педагогів: Сократ, Діоген, Г. Сковорода, учених і педагогів Ш. Амонашвілі, К. Вентцель, О. Газман, Я. Коменський, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинський, М. Монтесорі, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Юсфіна, Т. Фаласеніді та інші. У зв'язку з підвищенням інтересу до даної проблеми розширюються поняття у різноманітних аспектах: «підтримка», «соціальна підтримка», «педагогічна підтримка», «психолого-педагогічна підтримка» та «соціально-педагогічна підтримка». Однак вимоги до здійснення педагогічної підтримки у процесі навчання ще не достатньо чітко висвітлені у вітчизняній науці і практиці.

Мета статті – розкрити особливості здійснення педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами у закладі загальної середньої освіти, зокрема, визначити основні принципи, вимоги та умови здійснення педагогічної підтримки педагогів.

Виклад основного матеріалу. Для успішної позитивної соціалізації дітей з особливими освітніми потребами важливо, щоб дитина навчилася володіти собою, стала, по можливості володарем власного життя. Педагогічна підтримка не протистоїть навчанню і вихованню, а доповнює їх, акумулює зусилля педагогів, слугує своєрідним «місточком» для формування особистості дитини з особливими освітніми потребами і мотивованого навчання.

Реалізація педагогічної підтримки передбачає повагу до особистості дітей з особливими освітніми. Це проявляється у знанні педагогом індивідуальних особливостей дитини, у вияві довіри до дитини, доброти, чуйності, співчуття, турботи, здатності розуміти внутрішній світ дитини. Засобами спілкування педагога з учнями повинні бути не настанови, погрози, заборони, а врахування індивідуальних можливостей дітей, їх поглядів і переконань.

Основоположник технології педагогічної підтримки О. Газман визначав, що педагогічна підтримка – це діяльність професійних педагогів з надання превентивної та оперативної допомоги дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним і психічним

здоров'ям, спілкуванням, з успішним просування в навчанні і, нарешті, з життєвим і професійним самовизначенням [2, с. 61].

Завданнями педагогічної підтримки є:

- 1) збереження психічного і соматичного здоров'я;
- 2) допомога в установленні контактів з навколишнім середовищем;
- 3) корекція негативних явищ та процесів;
- 4) виявлення навчального потенціалу дитини з особливими освітніми потребами;
- 5) вивчення здібностей та інтересів, допомога у виборі заняття для душі.

На думку, дослідниці Фаласеніди Т. педагогічна підтримка в інклюзивному середовищі – це цілеспрямована поетапна діяльність педагога, його взаємодія з дитиною та сім'єю, що відбувається з використанням певних форм і методів роботи, спрямованих на допомогу дитині в адаптації до навчального середовища, мотивації до навчання, подолання перешкод до її шляху [4, с.140-141].

Дослідники Т. Чечко, Т. Лях зазначають, що метою соціально-педагогічної підтримки є допомога у адаптації та розвитку особистості, оволодіння нею нормами і правилами життя в суспільстві, знаннями і вміннями будувати стосунки у ньому [3, с. 212].

Здійснювати педагогічну підтримку може вчитель, який має необхідні знання, володіє відповідними особистісними якостями. Це, перш за все, здібність розуміти світ іншої людини, помічати та підтримувати потенційні можливості.

У сучасному швидкоплинному світі підтримки потребують як діти, так і самі педагоги. Адже, як свідчать реалії життя, сьогодні у сучасних педагогів спостерігається: поширеність різноманітних форм межової психологічної патології і психосоматичних розладів; ситуації «педагогічної розгубленості». Ці прояви можуть бути обумовлені різким розшарування здобувачів освіти за рівнем матеріального забезпечення і домінуючих внутрішньо сімейних цінностей. Такі обставини спричинюють дидактогенію педагогів, як наслідок конфліктних ситуацій у професійно-педагогічній діяльності, і призводять до порушення спілкування між самими педагогами.

Поведінка педагога відіграє дуже важливу роль у формуванні здорової психіки всіх без винятку дітей. Вона може призвести до розвитку розумової перешкоди, розладів нервової системи та появи неврозів. Дидактогенія розвивається внаслідок яскравої неповаги до дітей. Придушення волі, неврахування потреб і бажань, відвертого висміювання діяльності та результатів дитини.

Щоб допомогти педагогам і підтримати їх необхідно знати їх основні проблеми у цьому аспекті. Лабораторія інклюзивного та інтегрованого

навчання Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти провела дослідження на визначення кола актуальних питань з педагогічної підтримки. Дослідженням було охоплено 280 педагогів Сумської області. Ми вивчали питання педагогічної підтримки з декількох сторін: з точки зору різних типів порушень; з точки зору педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами під час уроку.

Якщо узагальнити отримані дані, то найбільше педагогічної підтримки потребують діти з такими порушеннями:

1. Поведінкові розлади, адже вони пронизують освітній процес у класі, групі (51%).
2. Діти з розладами аутичного спектру (29%).
3. Немовленнєві діти (20%).

Таким чином, ми бачимо, що на перше місце педагоги ставлять проблеми поведінки, на друге аутичні розлади, на третє проблему відсутності мовлення.

Другий тип проблем стосувався безпосередньої роботи на уроці:

1. Дитина потребує постійної підтримки в освітньому процесі (50%)
2. Відсутність мотивації на уроці: дитина відмовляється працювати і виконувати завдання (27%).
3. Організація діяльності дітей під час уроку з різними типами порушень (14%).
4. Відсутність зосередженості під час занять (9%).

Таким чином, ми можемо констатувати гостру необхідність постійної педагогічної підтримки.

Також ми з'ясували риси дітей з особливими освітніми потребами, які самі педагоги вважають негативними, і які роблять їх безпорадними перед дітьми.

Серед рис, які домінують у дітей з особливими освітніми потребами педагоги зазначили такі:

- 1) лінь і пасивність (29 %);
- 2) низька научуваність (23%);
- 3) брехливість (19%);
- 4) невихованість (18%);
- 5) агресивність (11%).

Такі результати свідчать про те, що педагоги не відокремлюють клінічних особливостей дітей від соціальних негативних характеристик і, відповідно, потребують допомоги у цих питаннях.

Спробуємо дати пояснення отриманим результатам. Це допоможе уникнути педагогу стереотипних уявлень про дітей з особливими освітніми потребами, які існують серед представників педагогічної спільноти:

1. Якщо дитина перевантажена і втомлена, то вона асоціюється з лінню і пасивністю.

2. Якщо у дитини сповільнена реакція, це стосується дітей з гіпоактивністю, з сенсорними порушеннями, то її вважають нездідною, із малою научуваністю та навченістю.

3. Якщо дитина наївна, багато фантазує – то її сприймають як брехливу.

4. Якщо дитина не може себе стримувати, говорить непристойні слова, не може утриматись від коментарів (характерно для дітей з розладами аутичного спектру) – її звинувачують у відсутності виховання.

5. Якщо дитина має неадекватну, загрозливу поведінку (дитина із порушенням сенсорної інтеграції) – її звинувачують у агресивності.

Особливі освітні потреби дитини є унікальними життєвими ситуаціями дитини, і, водночас унікальними проблемами для кожного вчителя, які потребують негайного розв'язання одразу на уроці чи позаурочний час. Адже проблема, з одного боку, являє собою гальмо у розвитку дитини.

Якщо учень з особливими освітніми потребами не побачить власну проблему, а часто так і буває, він не буде реагувати на будь-які зовнішні впливи, або реагуватиме неадекватно. В основному це стосуватиметься дітей з порушеннями інтелекту. Це ж саме і стосується педагога закладу загального середньої освіти.

Дослідниця І. В. Карапузова визначає, що педагогічна підтримка має відповідати таким загальним принципам:

1) співробітництва, що полягає у взаємодії суб'єктів педагогічної підтримки;

2) розвитку, який передбачає врахування прагнення й потреби особистості до самопізнання, самовираження, самоствердження;

3) природовідповідності, за яким педагогічна підтримка має ґрунтуватися на загальних законах розвитку природи людини, розвивати в неї відповідальність за саму себе;

4) суб'єктності, відповідно до якого педагог максимально сприяє розвиткові здібності особистості усвідомлювати своє «Я» у відносинах з іншими людьми й довкіллям, осмислювати свої дії, передбачати їхні наслідки як для себе, так і для інших, оцінювати свій вибір;

5) прийняття людини як даності, що означає визнання цінності особистості на даний момент її розвитку, збереження поваги до неї незалежно від її успіхів, розвитку характерних особливостей, здібностей [1, с. 106-107].

У загальній системі навчання педагоги ставлять оцінки за відповідність знань, умінь і навичок дитини відповідно до стану сформованості компетенцій. В умовах педагогічної підтримки при виставленні оцінки педагог оцінює не результат праці дитини з

особливими освітніми потребами, а саму діяльність відповідно до індивідуальних можливостей кожного індивіда. Кожна дитина з особливими освітніми потребами має різний темп роботи, рівень можливостей та потреб у засвоєнні навчального матеріалу, а також свій власний стиль.

На жаль, у сучасній системі освіти спостерігається тенденція до зведення оцінювання дітей з особливими освітніми потребами до загальних критеріїв. Це не стосується лише дітей з порушеннями інтелекту. На нашу думку такий підхід не буде сприяти педагогічній підтримці. Адже не враховують своєрідні особливості психіки дітей з сенсорними, руховими порушеннями та дітей з розладами аутичного спектру. Невраховання цих особливостей буде сприяти зниженню мотивації до навчання, зневіри у власні сили та життєву перспективу. Для того, щоб забезпечити педагогічну підтримку під час оцінювання необхідно:

- 1) враховувати індивідуальну шкалу досягнень у відповідності з успіхами та затраченими зусиллями;
- 2) давати більше часу та можливостей виконати завдання;
- 3) обов'язково здійснювати заохочення дитину за здійснену роботу.

Педагогічна підтримка полягає в діяльності педагога в умовах проблемної ситуації, що опирається на сильні сторони й активність дитини і сім'ї, створює умови для самовизначення та самореалізації дитини в природній, конкретній життєвій ситуації.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем педагогічної підтримки та результатів власного дослідження можна визначити такі вимоги до здійснення педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами:

1. Глибока повага до дитячої душі і любов до дитини співпереживання, милосердя, терпимість і терпіння, вміння прощати і не ображатись на клінічні прояви у поведінці.
2. Вміння спілкуватись на рівні, без зверхності і загравання, вміння слухати, чути і почути.
3. Очікування адекватного успіху у вирішенні конкретної актуальної проблеми, віра в можливості дитини з особливими освітніми потребами.
4. Визнання права дитини на свободу вчинку, вибору, помилку; визнання волі дитини і її права на власне волевиявлення (право «хочу» і «не хочу»).
5. Заохочення і схвалення самостійності, незалежності і впевненості власних силах, стимулювання рефлексії; визнання рівноправності дитини в діалозі і вирішенні власної проблеми.

6. Вміння бути другом для дитини, готовність і можливість стати на бік дитини.

7. Власний самоаналіз, постійний самоконтроль і здатність змінити позицію і оцінку / самооцінку.

Педагогічна підтримка для вчителя у вирішенні освітніх проблем це не лише зняття стресу, напруги, але й своєрідний тренінг у реальній життєвій ситуації. Не можна вирішити будь-яку проблему без участі самої дитини, її активності. Педагогічна підтримка дитини з особливими освітніми потребами є відгуком дорослого на реальну проблему дитини.

Висновки. Особливостями реалізації педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами є використання збереження психічного і соматичного здоров'я; допомога в установленні контактів з навколишнім середовищем; корекція негативних явищ та процесів; виявлення потенціалу дитини з особливими освітніми потребами; вивчення здібностей та інтересів. Якщо педагог не усвідомлює особливої конкретної ситуації дитини, то він діє відповідно власних уявлень, міфів, установок, і, відповідно ми можемо констатувати нерозуміння, відчуження, конфлікт, а можливо у подальшому і дидактогенію.

Бібліографія

1. Карапузова І.В. (2015). Вимоги до здійснення педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10, 103-111. **2. Степанов Е.Н., Лузина Л.М.** (2003). Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания. М.: ТЦ Сфера. **3. Чечко Т., Лях Т.** (2015). Сутність соціально-педагогічної підтримки особистості. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Ю. Федьковича*, 139, 207-214. **4. Фаласеніді Т.** (2014). Сутність поняття і зміст педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі. *Педагогіка і психологія професійної освіти*, 3, 135-144.

References

1. Karapuzova I.V. (2015). Vimogi do zdijsnennya pedagogichnoyi pidtrimki majbutnih uchiteliv u procesi navchannya. *Pedagogichni nauki: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi*, 10, 103-111 [in Ukrainian]. **2. Stepanov E.N., Luzina L.M.** (2003). Pedagogu o sovremennyh podhodah i koncepciyah vospitaniya. M.: Sfera; [in Russian]. **3. Chechko T., Lyah T.** (2015). Sutnist socialno-pedagogichnoyi pidtrimki osobistosti. *Naukovij visnik Cherniveckogo universitetu imeni Yu. Fedkovicha*, 139, 207-214 [in Ukrainian]. **4. Falaseniidi T.** (2014). Sutnist ponyattya i zmist pedagogichnoyi pidtrimki ditej z osoblivimi osvitnimi potrebami v inklyuzivnomu osvitnomu prostori. *Pedagogika i psihologiya profesijnoyi osviti*, 3, 135-144 [in Ukrainian].

Дата відправлення статті 23.02.2020 р.